

BREVIARIS

II

Carta
sobre el comerç
de llibres

Denis Diderot

Traducció i introducció
d'Antoni Furió

PUV

Títol original: *Lettre sur le commerce des livres*

Traducció d'Antoni Furió

© Antoni Furió

© d'aquesta edició: Publicacions Universitat de València

Abril 2004

Publicacions de la Universitat de València

Arts Gràfiques, 13 - 46010 València

Disseny de la col·lecció: Enric Solbes

Maquetació: Inmaculada Mesa

ISBN: 84-370-5929-1

Dipòsit legal: V-2051-2004

Impressió: GUADA Impressors, SL

ÍNDEX

Introducció

7

*Carta
sobre el comerç
de llibres*

13

Introducció

La *Carta sobre el comerç de llibres* de Diderot és una obra d'encàrrec. I probablement, com de vegades succeeix amb les obres d'encàrrec, acabà no agradant a ningú. Ni als que l'havien encarregada —el gremi de llibreters de París—, que esperaven una altra cosa, una defensa més ortodoxa dels seus interessos i privilegis, amenaçats pels vents de canvi i llibertat que havia portat amb ell el Segle de les Llums, i que quedaren decebuts pel to, l'estil i molts dels arguments de l'escrit. Ni al mateix autor, que no s'està, des de les primeres pàgines i al llarg de tot l'opuscle, de desmarcar-se i fins i tot d'arremetre contra els qui li l'havien encarregat, fins al punt de proposar-ne l'abolició, la supressió total i absoluta dels gremis i les corporacions, inclòs el dels llibreters, però que sosté finalment les posicions dels seus patrons, no sense violència, en alguns casos, del que devien ser les seues pròpies opinions. En qualsevol cas, Diderot no és un mercenari de la ploma que escriu a sou i al dictat dels qui l'han contractat, sinó un escriptor de geni, capaç de transcendir l'anècdota —l'eventual supressió dels privilegis sobre els quals es fonamentava la indústria editorial— per a assajar una reflexió més general sobre la naturalesa dels llibres, que són alguna cosa més que una simple mercaderia, sobre la propietat intel·lectual i els drets d'autor, sobre la

llibertat d'expressió i, en general, sobre les sempre difícils relacions entre la creació literària, el poder polític i el negoci editorial. És això mateix el que manté viva i fresca, actual, la seua lectura gairebé dos segles i mig després que fos escrita.

A mitjan segle XVIII, els llibreters de París estaven inquiets. Temien perdre els seus privilegis. Molt abans que la Revolució els posàs fi, l'opinió pública i les autoritats trobaven ja insuportable l'existència de qualsevol mena de privilegi, per sang o per diners. La sola paraula resultava ja odiosa, saturada d'oprobis, fins i tot si el seu significat era un altre en el món de l'edició. El privilegi, en aquest cas, era el dret exclusiu a publicar un llibre durant un període de temps determinat, al terme del qual l'editor podia demanar-ne la renovació. No existien encara ni la propietat intel·lectual ni els drets d'autor. Aquest últim perdia qualsevol dret sobre la seua obra en vendre-la a un tercer, el llibreter-editor, que era qui la publicava i la comercialitzava. Però, per tal d'assegurar-se'n l'exclusivitat, el llibreter es feia donar un privilegi reial que li garantia que ningú més podria editar l'obra durant el temps de vigència del privilegi, que era de sis anys. Restricció que ben sovint no deixava de ser paper mullat, a causa de les edicions pirates que es feien a l'estranger i a províncies, o al mateix París, en detriment dels titulars dels drets. Tot i així, els llibreters parisencs van creure convenient encarregar la redacció d'una memòria adreçada a les autoritats en què es denunciassen els

mals de la indústria editorial i, sobretot, s'hi explicà la naturalesa dels privilegis d'edició i se'n justificà la necessitat.

El detonant va ser la concessió a les nétes de La Fontaine, el 1761, del privilegi per a l'edició de les *Faules* del seu avi, en perjudici dels llibreters que l'havien editat fins ara i dels qui volguessen editar-lo en el futur. El síndic del gremi, André François Le Breton, que era un dels quatre editors de l'*Encyclopèdia* de Diderot i d'Alembert, publicada entre 1751 i 1765, va pensar en ell perquè escrivís un al·legat en favor dels llibreters, adreçat al nou director de la Llibreria, càrrec ocupat des de l'octubre de 1763 per Antoine-Gabriel de Sartine, que era també des de 1759 el lloctinent general de policia de la ciutat de París i que mostrava una actitud més aviat tolerant envers els filòsofs i intel·lectuals il·lustrats. Diderot s'hi va posar de seguida, aquella mateixa tardor, i enllestí l'opuscle abans d'acabar l'any. Li va donar forma de carta, transcrivint fins i tot diàlegs imaginaris amb el seu interlocutor amb l'objectiu de guanyar-se la seua simpatia i complicitat, totes dues fonamentades en una afinitat compartida per les idees il·lustrades.

Diderot va molt més lluny del que era l'objecte de l'encàrrec. Ja ho adverteix ell mateix des de la primera pàgina de l'obra:

Ací no es tracta simplement de la defensa d'interessos corporatius. Què m'importa que hi haja una corporació més o menys, a mi que sóc un dels més zelosos partidaris de la llibertat entesa en el seu sentit més ampli...

I en efecte, tot el llibre és un al·legat en defensa de la llibertat: la llibertat de pensament, la llibertat de creació, la lliure circulació d'idees i llibres, contra tota forma de censura i restricció, d'altra banda inútil, perquè els llibres, fins i tot els prohibits, i malgrat tots els impediments, acaben sempre arribant als lectors. Però, al mateix temps, és també una defensa dels interessos gremials, dels privilegis amenaçats pel liberalisme polític i econòmic que comença a surar en l'ambient. I aquestes contradiccions no poden deixar d'advertir-se en el text.

D'una banda, el llibre no és una mercaderia més, no se li poden aplicar, per exemple, els principis de la manufactura tèxtil. Però, d'altra banda, la seua propietat no difereix gens de la d'una casa o un camp. No hi ha cap diferència entre comprar una casa o un camp i comprar un manuscrit. Molt més que l'autor, és el llibreter-editor que n'ha comprat el manuscrit el veritable propietari de l'obra, l'únic que té dret a publicar-la i a veure defensada la seua propietat per les mateixes lleis que defensen la propietat de les cases i els camps. Tot el llibre gira entorn d'aquest argument central, que és el que esperaven els seus clients, que es fonamentà el seu dret exclusiu a publicar les obres els manuscrits de les quals havien adquirit i per les quals s'havien fet expedir privilegis d'explotació en exclusiva. Però, ja ho he dit, Diderot va molt més enllà del que era l'encàrrec inicial de l'opuscle. Es remunta a la introducció de la impremta a París, el 1470, per a esbossar una ve-

ritable història de l'edició francesa, per a resseguir les lleis i els reglaments que en regulen el marc jurídic, per a exposar les dificultats de tota mena que afecten els llibreters, per a denunciar l'intrusisme dels venedors ambulants i els perjudicis causats per les edicions pirates, per a reflexionar sobre el mateix ofici d'escriure, sobre la funció de l'escriptor i la del llibreter-editor i la difícil relació entre tots dos, sobre la inutilitat de la censura, incapaç d'impedir finalment la circulació de les idees, sobre la superioritat en última instància de la raó i els seus productes per damunt de qualsevol altra consideració o restricció, política, religiosa o econòmica.

El resultat, també ho he dit, no va agradar massa als qui havien encarregat la memòria. Haurien preferit una altra prosa més forense i més efectiva. No tan literària ni tan intel·lectual, tan independent intel·lectualment. Al capdavall eren ells, els llibreters del gremi de París, els qui la pagaven. I tenien dret, per això mateix, a modificar-la substancialment. En canviaren el títol, per un altre de molt més neutre i insípid; n'alteraren l'estil, suprimint-ne els diàlegs i les interpel·lacions directes al destinatari; i en reduïren sensiblement la trama i l'extensió, abans d'enviar-la finalment, ja dessubstanciada, al magistrat Sartine. Sembla que Diderot tractà d'incloure-la posteriorment en algun volum d'obra dispersa, però la *Carta sobre el comerç de llibres* no es publicaria fins 1861, gairebé cent anys després d'haver estat escri-

ta.¹ Ara, quan ja en fa quasi dos-cents cinquanta, les reflexions de Diderot, en una prosa àgil i exacta, ens continuen sorprenent per la seua actualitat, per la seua modernitat. Si més no, en considerar el llibre com una cosa més que una mercaderia, que un mer producte mercantil, com un producte sobretot cultural, que aspira a crear i a transmetre coneixement, a vehicular i debatre idees, a formar i influir l'opinió pública, a construir un món millor i més lliure.

1. *La propriété littéraire au XVIIIe siècle. Lettre sur le commerce de la librairie par Diderot, publiée pour la première fois par le comité de l'Association pour la défense de la propriété littéraire et artistique, avec une introduction par M. G. Guiffrey*, Paris, L. Hachette, 1861.